

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. Minő képzettséget követel ma már a művelt világ a protestáns lelkészeketől? M. F. — Tárcza. Hozsánna! Szabolcska Mihály. — Iskola ügy. A debreczeni ev. ref. főiskolai tanárkar fölterjesztése az országos tanári nyugdíjintézet ügyében. Dóczi Imre. — Közügyeink. Egyházmegyénk életéből. A debreczeni ev. ref. egyházmegye közgyűlése. y. — A joghallgatók legációba bocsáttatása. Tóth Dániel. — Nekrológ. Konecz Lajos 1834—1890. Keszi Hajdú Lajos. — Külföld. — Különfélék. — Szerk. posta.

Minő képzettséget követel ma már a művelt világ a protestáns lelkészeketől?

II.

A lelkészlak eszményi oldalát több ízben megénekeltek már a költők; de legközvetlenebbül és legmegragadóbban van az mégis leírva a wakefieldi és grünaui lelkészcsalád történetében. Mi azonban a lelkészi hivatal eszményi oldalát más irányban keressük. A lelkésznek ugyanis, a kiknek sokat és alaposan kell másokat tanítani, magának is sokat kell tanulni, általános és egyetemes műveltséggel kell neki bírni, — s azért kell neki külön saját muzeumának — tanulószoba — lenni. Itt e kis szobácskában van az ő szellemi erejének súlypontja; itt az archimedesi sarok, s itt fegyverzi fel magát „paizszsal és dárdával“ a hitetlenek és bűnben elmerültek elleni kemény harcra! Épen azért a lelkésznek egyháza minden dolgaiban teljesen otthonosnak, szakképzettnek kell lenni. E szakképességet azonban nem a felavatás, — ordináció, — hanem a kitartó és lankadatlan szorgalommal párosult munka adja meg. Elvégre is örömmel konstatálhatjuk, hogy vannak a magyar ref. egyházban olyan gyülekezetek is, a melyek önértetek lelkészek tudományos képzettségére, és szívesebben veszik, hogyha lelkészek a tudományt ápolja, mintha a földművelésben — bár ehhez is jó érteni — mintagazda gyanánt akar excellálni!

Itt azonban ismét ama lényeges kérdés merül fel előttünk, hogy mit kell tehát egy prot. lelkésznek főként tanulmányozni? Mindenesetre oly nehéz kérdés ez, melyre bajos lesz határozottan kielégítő feleletet adni. Talán legjobban megközelíthetjük a felvetett kérdést akkor, ha azt mondjuk, hogy egy prot. lelkésznek mindent alaposan el kell sajátítani, a mi által gyülekezete lelki szükségletét kielégítheti; és mint általános műveltséggel bíró egyén a társadalomban előkelő sőt méltán meg is illető szerepet akar vinni. A kor vívmányaival, tudományos ismereteivel haladó lépést kell neki tartani, mert különben úgy jár, mint az a földművelő ember, a ki a vasútak gyors elterjedése miatt jajgat és ez által saját existenciáját látja veszélyeztetve lenni. E tudományos ismereteket azonban nem lehet egyedül a napi lapok, vagy időszakos folyóiratok közleményeiből elsajátítani; hanem feltétlenül szükséges a jelesebb theologiai, bölcsészeti, történelmi és természettudományi műveket is alaposan ismerni és áttanulmányozni!

Mindenekfelett azonban egy könyvet kell neki minél alaposabban ismerni; azon könyvet, a mely minden világi ismeretet és bölcseséget felölmúl: a bibliát. Igaza van Luthernek, midőn mondja, hogy: „minden lelkésznek különösen három dolgot kell szem előtt tartani: a bibliát szorgalmasan olvasgatni, szívből könyörögni és mindig tanulónak maradni. Ha e kellékeknek megfelel, akkor marad ő igazi tudós!“

A prot. lelkésznek tehát a szentíratban kell magát egészen odahaza érezni; épen azért nem elég neki azt csak külsőleg ismerni, hanem szükség, hogy annak tartalmát, szellemét belsőleg is jól ismerje; s hogy célját elérje, a bibliai írásmagyarázattal is alaposan kell neki foglalkozni. Csakis így lesz ő aztán igazi írástudó, hasonlóan azon családapához, ki az ő elrakott kincseiből őt és újat tud előhozni egyszerre. A szentíratban való jártasság mellett klasszikus képzettséget is kell egy prot. lel-

késznek elsajátítania, hogy, különösen városi helyeken, a műveltebb osztályra is hatni tudjon.

A brightoni Robertsonról, ki mindenesetre a jelenkor legnagyobb szónokai közé tartozott, életírói azt mondják, hogy egyházi beszédei kidolgozása előtt Shakespeareből mindig elolvasott egy-egy részletet; a mennyiben őt nagyszerű világismerete és az emberi szívet elragadó gyönyörű irányáért, vallásos kedélyéért legtöbbször becsülte. Egy magyar prot. lelkész is sok lelki élvezetet találhat Petőfy, Tompa, mindenekfelett pedig Arany költői műveinek olvasásában. Mindenesetre lélekemelő ránk nézve ama tudat, hogy e vallásos kedélyű költők is a prot. egyház kötelekéhez tartoztak. Különösen Arany és Tompa műveinek olvasása nemcsak alkalmas gondolatokat nyújthat nekünk prot. lelkészeknek egyházi beszédeink készítésénél, hanem egyúttal érzéseinket is nemesítheti és a tárgy kidolgozásánál lelkesítőleg és szívemelőleg hathatnak! Magyar prot. egyházunk egyik jeleséről, Révész Imréről tudjuk, hogy egész odaadással olvasgatta a vallásos színezetű költői műveket!

Az sem kicsinylendő dolog, ha a lelkész a szépművészetek valamelyik ágában otthonosnak érzi magát. A ki például a zenéhez ért, azokon a csendes falusi parochiákon nemcsak sok kellemes órát szerezhethet magának, hanem izlését is nemesítheti ily foglalkozással, valamint gyülekezete körében a művésziesebb éneklést is meghonosíthatja. Csakhogy aztán az efféle szépművészetek ápolása valamiképp a hivatali foglalkozás hátrányára ne történjék!

Egyet mindenesetre nem szabad nekünk, mint egyházi szónokoknak, kihagyni a számításból. Azt nevezetesen, hogy a legtöbb gyülekezetünk zömét földművelő emberek képezik. Annak a szegény földművesnek pedig, a ki egész héten át testi munkájával keresi kenyerét, jól esik, ha azon az egy órán, mit neki vasárnaponként a templom nyújt, igazi lelki üdülést és szellemi élvezetet nyerhet. Tökéletes igazsága van annak a derék helvét lelkésznek, a ki „Christenthum und Weltbildung. Vom H. Tauner. Zürich“ című művében (pag. 28.) azt mondja: „az a lelkész, a ki gyülekezetének ezt a kis szellemi táplálékot is csak robotból nyújtja: kegyetlen. Ha pedig arra nem törekszik, hogy magát híveire nézve minél hasznosabbá tegye: lelkiismeretlen!“ Teljesen aláírjuk e mély jelentőségű szavakat azzal a megjegyzéssel, hogy mi a „hasznosság“ szót keresztyéni értelemben interpretáljuk.

Befejezésül még pár röpke szót.

A mai művelt kor, a társadalom, sokat megkövetel egy prot. lelkéstől. Nagyon természetes és méltányos dolog tehát, hogy a lelképásztornak is joga legyen arra, hogy a társadalommal szemben megkövetelje, hogy az ő igényei és követelményei is kielégítést nyerjenek. Azt a tudomá-

nyos képzettséget, a korral való fokozatos előhaladást csakis úgy szerezhethetjük meg, ha az eszközök kezünkbe vannak adva. Minő lelkiismerettel követelhetjük p. o. attól a lelkéstől, a kinek a mindennapi kenyérért is küzdeni és sokszor vért kell izzadni, hogy a tudomány vívmányai-val lépést tarthasson?! Mindenesetre oly égető kérdés ez, nyájas olvasóm, a melyen az egyház egyetemének kellene segíteni. De miként...? Itt ismét ama kérdés áll elő. Ott van a közalap, hangoztatni fogják igen sokan. Hát hiszen nem is tagadhatjuk ennek már eddig sem áldásos voltát...! Sok éhező papi családnak könyvét töröltük le vele s nyujtunk legalább annyit, hogy egyik vagy másik szegény lelkészársunk, orczapirulás nélkül, tisztességesen felöltözködve, intelligensebb társaságban is megjelenhessen! De ez még mind nem elég arra, hogy e segélyből lelkünk ki-műveléséhez is a szükséges eszközöket beszerezhessük. Társulni kellene minél több lelkésznek, hogy ki-ki anyagi tehetségéhez és jövedelméhez mértén a filléreket összerakva, legalább azon műveket, melyek ránk mint theologusokra kiváló fontosságúak, beszerezni tudjuk. De ez a társulás...! Ez az egyesületi szellem...! Nálunk magyar ref. lelkészeknél hiányzik leginkább. Nem lamentálni akarok...! De fájdalmasan esik látnom, hogy míg más hivatalos téren működő egyének tömörülnek, vállvetve segítik egymást s a testületi közszellemet még a legközönyösebb keblekben is felébreszteni törekednek: addig a magyar ref. lelkészi kar meg se moccan; valami elfásult közöny és lethargikus álom vett erőt mai napság a szíveken és elméken. (Az a buzgó törekvés, a mit a Közpapok Lapjának szerkesztősege egy egyetemes lelkészi gyűlés megtartása végett ez évben megvalósítani akar, mindenesetre üdvös leendő, ha a gyűlésen referálandó tárgyak jól megfontolva s előkészítve, tárgyilagosan és szenvedély nélkül beszéltetnek meg). Mi nagyon keveset, vagy éppen semmit sem törődünk egymás bajával. Azok a lelkészi körök, értekezletek, a melyek főként a hetvenes évek elején a magyar ref. papi testület kebelében életre hívtak, csak nagyon kevés életjelt adnak itt és amott arról, hogy még élnek. A legtöbbje pedig, ha még meg nem halt is végkép, de bizonyosan csendesen aluszik. Ki költi fel a leányzót szendergéséből...? Semmi más, csakis a társulási vágy, a testületi közszellem. Ennek kellene minden magyar prot. lelkész szívét egészen áthatni s tetteire buzdítani, — s akkor aztán könnyebben és sikeresebben megfelelhetnénk elmefuttatásunk czímének is. Az egymással való gyakoribb érintkezés és többszöri társas együttlét, egy olyan műveltségű testületnél, mint a magyar prot. papi status, csakis áldásos és eredménydús lehet!

M. F.

Tárcza.

Hozsánna!

A lég tele van
 Hangos, nagy harsonazajjal,
 Fölnyitja szemét
 Rá, mosolygva a hajnal.
 Egész Jeruzsálem
 — Koronázás ünnepe lesz-e? —
 Öltözködik ünnepi mezbe;
 Fény a palástja, virág a ruhája . . . .
 Hozsánna, hozsánna,
 Jön a názáreti Jézus!

Száll gyorsan a hír,
 S rózsával szórja be végig
 Száz utcza sorát,
 A komor „szent hely“ küszöbéig.
 Egy vágy van a légbe,
 Egy bent a szívekbe beírva:
 Ki, ki a betfágei útra!
 — A ki csak élő, nincsen maradása . . . .
 Hozsánna, hozsánna,
 Jön a názáreti Jézus!

Betfáge felé,
 Meghajlik a pálmafa lombja,
 Betfáge felé,
 Szőnyeg az út, virág a porondja.
 Betfáge felé ma
 — Keltén szent titkú sohajoknak, —
 A szívek sovárgva dobognak;
 Minden kar ölelésre kitérve . . . .
 Hozsánna, hozsánna,
 Jön a názáreti Jézus!

Nehéz betegek
 Elhagyva a jajt, el az ágyat,
 Ki, ki, legalább
 Az utcza szegélyire vágynak.
 Hallják az örömjajt,
 És a remény és hit mennyei ikre,
 Fehér lobogót bont s tűz szíveikre . . . .
 Tekintsetek úgy, úgy, mosolygva a mára . . . .
 — Hozsánna, hozsánna,
 Jön a názáreti Jézus!

Szívünkben öröm,
 Lelkünkbe hitünk olajága:
 Gyerünk ki mi is,
 Ez ünnepi, fényes fogadásra!
 Hadd zúgjon az álnok,
 Hadd a szél a Golgotha ormán,
 S képmutató farizeus-formán
 Hadd mossa kezét Pilátus előre . . . .
 Hozsánna örökre,
 Neked, óh názáreti Jézus!!

Szabolcska Mihály.

Iskolaügy.

A debreczeni ev. ref. főiskolai tanárkar fölterjesztése az országos tanári nyugdíjintézet ügyében.

(Vége.)

Főiskolai nyugdíjintézetünk alapja, ha a főtiszt. egyházkerület által az angol alapból ez intézet céljaira rendelt 500 frt évi segélyt is tőkeértékre vesszük, ezidőszerint mintegy 160 ezer frtot tesz ki. S ha főiskolánk minden jelenleg működő tanárával az országos nyugdíjintézetbe lépne át, a miniszteri leíratban előadott elvek alapján a ./. alatt esatolt kimutatás szerint összes tanári karunktól mintegy 23 ezer frtot kellene e tőkéből az orsz. nyugdíjintézet alapjához átszolgáltatnunk. Felszabadulna tehát mintegy 137 frt, a mely tőke jövedelmének csak ideiglenes terhére esnék a jelenlegi nyugdíjasaink irányában fennálló kötelezettségünk (4500 frt évenként). Az egyházkerület, mint fentartó testület részéről az országos nyugdíjintézetbe fizetendő évi járulékot, tekintettel azon nemes áldozatokra, melyekkel a főtiszt. egyházkerület főiskolai nyugdíjintézetünket folyton támogatja, szintén e nyugdíjalapnak kellene fizetnie; de ez föntebbi javaslatunk értelmében egy tanár után 12 frtot számítva, mindössze is 360 frt évi kiadással terhelné megmaradt tőkealapunk jövedelmét. Ha a tanuló ifjúságtól, ugyancsak föntebbi javaslatunk szerint, fejenként 50 kr évi illetékkal járulnánk az országos nyugdíjintézet alapjához, ez illetéket nem csak fedezné a tandíjból főiskolai nyugdíjintézetünk segélyezésére ezidőszerint fordított 1500 frt, hanem fel is maradna e forrásból mintegy 1100 frt, a mely tovább is a megmaradt tőke gyarapítására volna fordítható. E szerint a fennmaradó korpótlék-alappá változtatandó tőkének már a jelenlegi nyugdíjasok irányában teljesítendő kötelezettség mellett is volna legalább 3000 frt felhasználható évi jövedelme, aztán pedig 7—8000 frt évi jövedelmével oly forrást nyitna meg, mely a tanári korpótlékok fedezésére teljesen, vagy jórésben elegendő volna.

Minthogy pedig főiskolai nyugdíjintézetünk alapját a tanári befizetéseken kívül egyházkerületi segély és kegyes alapítványok is alkotják, önként fölmerül a kérdés, vajjon megengedhető volna-e ez alapnak az előadott célra való fordítása, s nem sértene-e meg a kegyes alapítók intencióit az általok épített nyugdíjalapnak korpótlék-alappá változtatása által? Mi azt hisszük, hogy úgy ama kegyes alapítványok, mint az egyházkerületi segély tanáraink sorsának könnyítésére s ez által a főiskolai tanári állás emelésére adattak. Ugyanezen cél szolgálataiban áll pedig a korpótlék is, a mely egyfelől az előhaladottabb hivatali korrallal járó családi és életgondokat enyhíteni, másfelől a tanintézetünk szolgálataiban évek során szerzett érdemeket kívánja méltányolni. Ha pedig tekintetbe vesszük azon két körülményt, mely szerint először minden, az országos nyugdíjintézetbe fizetendő járulék a nyugdíj alapjából fedeztetnék és így annak egy része egyenesen tanáraink nyugdíjigényének megalapítására fordítatnék; másodsor a mennyivel emelnék tanáraink törzsfizetését a tervezett korpótlékok által, ugyanannyival növekednék nyugdíjok is az országos nyugdíjintézetben és így még a korpótlék-alappá változta-

tandó tőke is közvetve a tanári nyugdíj növelésére szolgál: akkor egyáltalán nem mondható, hogy főiskolai nyugdíjalapunk e tervezet által eredeti rendeltetésétől elvonatnék s legfőleg az felel meg a tényállásnak, hogy e nyugdíjalap segítségével nemcsak kitűzött célját akarnók megvalósítani az eddiginél magasabb mértékben, hanem egy másik — ez alapok rendeltetéséhez legközelebb álló — cél is teljesedésre öhajtánánk juttatni általuk; ez pedig — azt hisszük — semmiféle alapítvány természetével nem ellenkezik. Sőt a viszonyból még az is következik, hogy ha tanári karunk az országos nyugdíjintézetbe átlépne, fennmaradó nyugdíjalapunkat semmi másra nem lehetne hasonló joggal fordítani, mint épen a tanári javadalmazás növelésére.

Mindezeket tekintetbe véve, közös tanári karunk kinyilatkoztatja, hogy ha egyfelől a közoktatásügyi kormány főiskolánkat minden tanszakával s minden — a 30 éves hivatalkoron is túllévő — tanáraival a tervezett országos nyugdíjintézetbe befogadja, másfelől a főtiszt. egyházker. közgyűlés a jelenlegi főiskolai nyugdíjalap fennmaradó részének tanári korpótlék-alappá változtatását jóváhagyja: hajlandó lesz az országos tanári nyugdíjintézetbe belépni. De egyszersmind kijelenti, hogy a mennyiben az országos nyugdíjintézet egyik-másik pontban a mi nyugdíjintézetünknel kedvezőlenebbnek mutatkoznék, főiskolai nyugdíjintézetünk jelenlegi tagjainak fennálló szabályzatunk által biztosított jogait ez által érinteni egyáltalán nem, sőt nyugdíjalapjaink által egyenesen biztosítani kívánja. És e nyilatkozatunkban azon meggyőződés vezérel bennünket, hogy e lépés által csak főiskolánk jövő fejlődését és virágzását mozdítjuk elő; mert a míg a magasabb javadalmazás és magasabb nyugdíjra való kilátás által főiskolánk tanári állásait s ez úton tanintézetünk intensív erejét emeljük, ugyanakkor két ily nagy teher viselésében könnyítve fentartó testületünkön, módon nyújthatunk arra, hogy újabb erő kifejtését főiskolánk másnemű hiányainak pótlására irányíthassa.

E mellett legyen szabad még egy körülményre felhívunk a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés figyelmét. Főiskolánkban az ének, zene, rajz és torna melléktárgyaknak tekintetvén, még állandóan alkalmazott tanáraik sem tagjai főiskolai nyugdíjintézetünknek, az állami tanintézeteknél pedig a nevelés ezen ágában működő egyének is rendes és nyugdíjra jogosult tanároknak tekintetnek. Ugy szintén főiskolánknak oly fontos szerepet vivő hivatalnokai, mint a háznagy, pénztárnok és ellenőr ezidőszert minden nyugdíjra való kilátás nélkül vannak alkalmazva; pedig ma már nemcsak a hasonló szolgálatot teljesítő állami, megyei, városi hivatalnokok részesülnek rendes nyugdíjjal való ellátásban, hanem még a társadalmi úton létrejött és magánjellegű pénz- és más intézetek is gondoskodnak alkalmazottjaik nyugdíjazása felől. Ugy hogy a viszonyok fejlődésével be kell következni az időnek, a midőn főiskolánk sem térhet ki többé e követelmény elől s úgy a melléktárgyak tanárai, mint a főiskolai hivatalnokok számára előbb-utóbb nyugdíjról kell gondoskodnia, ha ez állásokat teljesen kvalifikált s hivatásoknak élő egyénekkal akarja betölteni. Azt hisszük, hogy csak főiskolánk érdekében cselekszünk, midőn a főiskolai hivatalnokoknak hozzánk intézett kérelme alapján e körülményre felhívjuk a főtiszt. egyházker. közgyűlés figyelmét s ez által egygyel több okra mutatunk rá, a mely főiskolánknak a maga egészében az országos tanári nyugdíjintézethez való hozzájárulását ajánlatossá teszi. Míg ugyanis a melléktárgyak állandó tanárainak, mint a főiskolai tanári kart kiegészítő tagoknak az országos nyugdíjintézetbe tanári ka-

runkkal együtt való belépése semmi akadályba nem ütköznék, s ez által főiskolánk egy, a jövőben reá váró feladat terhétől minden anyagi áldozat nélkül könnyebbülne meg, a mennyiben e tanárok minden fizetési illetéket örömet magok fedeznének: ugyanakkor a nélkül, hogy valamit kockáztatna, megkísérhetné egyházkerületünk a közoktatásügyi kormány-nál annak kieszközlését is, hogy főiskolánk állandóan alkalmazott hivatalnokait, mint a kik tanintézetünk ügyeinek vitelében fontos munkakört töltve be, közvetve szintén a tanügy szolgálatában állanak, hasonlóképp vegye be az országos tanári nyugdíjintézetbe. S ha ez — a minthogy lehetetlennek épen nem tartjuk — sikerülne, s eme hivatalnokok minden illeték fizetését ismét saját erejükből teljesítenék, ez által megint anyagi áldozat nélkül emelnők tanintézetünket.

A mily közlelről érinti tehát a kérdés helyes megoldása főiskolánk ügyeinek előbbre vitelét, ép oly mulasztást követnének el, ha egy, jó részben nemzeti közvagyonból és így mindnyájunk közterhére alakuló országos intézmény előnyeit tanintézetünk érdekében felhasználni vonakodnánk. E mellett ha ez ügyben a többi ref. tanintézetektől elszigetelő álláspontra helyezkedünk és a tanárok nyugdíjra való kilátása másutt magasabb leend, mint mi nálunk: igen könnyen azon veszélynek teszszük ki főiskolánkat, hogy a jövőben nem fog oly vonzó hatást gyakorolni a hazai tanintézetek tanerőire, mint eddigelé, szívesebben maradván azok oly intézet szolgálatában, mely elaggott korukban is nagyobb gyámolítást biztosít számokra. Nem lehetetlen különben, hogy e veszélytől rajtunk kívül eső körülmények is megmentik legalább gymnasiumunkat; mert ha a közoktatásügyi kormány igazán akar segíteni a magyar tanárság sorsán, megeshetik, hogy eme nyugdíjintézet ügyében alkotandó országos törvényt ép oly kötelezettséggel fogja meghozatni, mint a néptanítói nyugdíjtörvényt, t. i. belépésre fogja kötelezni mindazon tanintézeteket, melyek tanáraiknak oly mérvű nyugdíjat nem biztosítanak, mint az országos tanári nyugdíjintézet.

Mély tisztelettel kérjük tehát a főtiszt. egyházker. közgyűlést, méltóztassék e fölterjesztésünkben felsorolt körülményeket minden oldalról beható megfontolás tárgyává tenni. S ha a főtiszt. egyházker. közgyűlés e kérdés megoldására nézve a felhozottaknál magasabb, főiskolánk jövő virágzását jobban előmozdító szempontokat talál, az csak nekünk fog örömkre szolgálni, kiknek érdeke tanintézetünk érdekével oly szorosán össze van forrva. De ha úgy találja, hogy eme legjobb meggyőződésünk szerint tett véleményes javaslatunk épen főiskolánk igazi javára célzó s a leghelyesebb eljárást jelöli meg a fenforgó ügyben, akkor a föltüntetett álláspontra helyezkedve, méltóztassék egyházkerületünk összes közép- és felső iskolájának az országos tanári nyugdíjintézethez elvben való hozzájárulása felől a közoktatásügyi kormányt tájékoztatni; hogy pedig e nyugdíjintézet részletes tervezetére úgy autonóm jogaink biztosítása, mint kívánataink érvényesítése tekintetéből kellő befolyást gyakorolhassunk, méltóztassék a miniszteri leírat vezérelveire tett észrevételeinket s ezekhez fűződő kívánságainkat a maguk helyén kifejezésre juttatni.

Közli:

Dóczi Imre,
bizottsági jegyző.

Közügyeink.

Egyházmegyéink életéből.

A debreczeni ev. reform. egyházmegye közgyűlése.

(Vége.)

Ritkán van a debreczeni egyházmegyének olyan gyűlése, melyen a debreczeni egyház egy vagy más ügye által keltett kisebb-nagyobb vihar ne vonuljon át. Nem vizsgálva most ennek okát, csak annyit kívánok konstatálni, hogy 1882-től idáig még minden esetben az egyházmegye volt az engedő fél, szerényen kímélve a nagy Debreczen érzékenységét s e kíméletre törekvés volt az oka, hogy a debreczeni egyház a maga elvitathatlan súlyával úgyszólván uralta az egyházmegyét egyszerűen még oly kérdésekben is, melyekben talán az egyházmegye tekintélyének érdekében állott volna, ez utóbbi részéről egy kissé szilárdabb magatartás. Most azonban, midőn ismét szemben állott egymással az egyházmegye és Debreczen, még pedig ezúttal a közalap kérdésében, az előbbi, a szóban forgott ügy igazságának követelménye szerint, a debreczeni egyháztanácsával ellenkező álláspontot foglalta el. A dolog eredete és története a következő. Az egyházmegye közalap-bizottsága vizsgálván a debreczeni egyház 1889. évi s a múlt év augusztus havában beérkezett közalapi munkálatát s 1888. évi közalapi számadását, ezekre tett tárgyilagos és a kezelési szabályokon nyugvó észrevételeit jegyzőkönyvbe foglalta s e jegyzőkönyvet egész terjedelmében megküldte a debreczeni egyháztanácsnak, kifejezést adván abban azon felelőssége tudatából folyó elhatározásának, hogy ha észrevételei, az eddig tettekhez hasonlólag, figyelembe most sem vétetnének, jövőre az egyház közalapi munkálatainak vizsgálásába nem bocsátkozhatik. Az esperes, mint az egyházmegye közalap-bizottságnak elnöke, a jegyzőkönyvet kísérő levelében külön is felhíván az egyháztanács figyelmét a bizottság észrevételeire s általában a közalap ügyei körül rendszerebb és szabályszerűbb eljárásra, ennek mintegy indoklásául, szóról-szóra levelébe ígta, közölte a debreczeni egyháztanácsal főt. püspök úrnak f. évi 1606. sz. a. az esperesi hivatalhoz intézett levelét, melyben hivatkozva a debreczeni egyház nagy hátrálékára s tetemes törléseire, felhívja esperest, hogy „vesse mérlegbe egész erélyét e közönynyel szemben, a tarthatatlan állapot megszüntetésére“. Ugy látszik, s az ügy tárgyalása alkalmából tett nyilatkozatokból világos is, hogy e püspöki levél hangja visszatetszést szült a debreczeni egyháztanácsban s ezt arra indította, hogy egy az espereshez intézett hosszas íratban feleljen, melynek tárgyilagos — bár a kezelési szabályok s a domesztikára vonatkozó törvények által sok tekintetben nem igazolt — fejtegetései közben nem állhatta meg, hogy többé-kevésbé erős megjegyzéseket ne tegyen, nem a püspöki levél, hanem az esperes és az egyházm. közalap-bizottság ellen. Erre a közalap-bizottság ismét hosszabb feleletet ad, melyben a debreczeni egyháztanács által felhozottakat, a szabályok és törvények alapján, pontról-pontra megegyeztetve, mivel neki törvényes felsőbb hatósága nem egyik vagy másik egyháztanács, hanem az egyházmegye és kerület: a vitás ügyet jelen gyűlés elé hozza s kéri, hogy abban döntő szavát hallassa s az egyik vitás kérdés tisztába hozatala végett a kerület útján a konventhez terjeszse fel. Hosszas s különösen a

debreczeni tagok részéről nem minden keserűség nélküli vita után, a közgyűlés, az előbb említettek kivételével, egy értelemmel kimondotta azt, minél kevesebbet nem is mondhatott, hogy az egyházm. közalap-bizottságnak, mely a vitás ügyben teljesen a közalapra vonatkozó törvények és szabályok alapján áll, igaza van; a konventhez való felterjesztést azonban, miután a kérdés világos, szükségesnek nem tartja. Sajnos, hogy ez egyszerű s elfogulatlanul tekintve semmi sérelmet magában nem foglaló végzés, a debreczeni egyháztanács jelen volt tagjainak nehezen esett s némelyeket azon nyilatkozatra indított, hogy *a mire az egyházmegye törekszik, most már meg fog történni, t. i. a debr. egyház el fog szakadni az egyházmegyétől.* E nyilatkozatban azonban, legalább is egy kis félreértés van; mert az *egyházmegye soha, sem szóval, sem tettel nem mutatta még csak óhaját sem az iránt, hogy tőle Debreczen elszakadjon; hanem egészen ellenkezőleg éppen a debreczeni egyháztanácsban tett és fogadtatott el már évekké elzölt, köztudomásúlag egy indítvány a különválás iránt s hogy e szándék ama tekintélyes testület kebelében nem aludt el, hanem annak megvalósítása folyvást előkészítetik, ennek bizonyosságául szolgál a legközelebbi multból az, hogy a czegléd-utcai lelkesi állomás szervezése egy oly öröndetes lépésnek jelezte éppen Debreczenből, mely a külön egyházmegyévé alakulás érdekében történt!* Ily körülmények között, azért mert egyszer már a debr. egyháztanács nézetével ellenkező álláspontot foglalt el, az egyházmegyét vádolni azzal, hogy Debreczen elszakadását óhajtja és munkálja, nem lehet egyéb, mint pillanatnyi indulat kitörése s legyen szabad remélnünk, hogy ha elfogulatlanul gondolják meg a dolgot, a fentebbi nyilatkozatot tett igen tisztelt debreczeni egyháztagok is be fogják látni annak igazságát, hogy mint az egyházmegye mindenkor méltó dicsekedésének tartotta és tartja Debreczen: úgy e fényes egyház is tekintélyének minden sérelme nélkül megélhet és virágozhat ezen egyházmegye fenhatósága alatt. Ehhez csak az kell, hogy érezzük mindnyájan magunkra nézve az egyházi törvényeknek kötelező voltát, igyekezzünk eleget tenni azok kívánalmainak, s ha netalán ezek irányában történt mulasztásainkra figyelmeztetünk, ne vegyük azt mindjárt sérelemnek, hanem inkább a jóakaró szeretet kifolyásának. Hiszen a mi egyház-alkotmányunk felső elve az egyenlőség; a kicsiny gyülekezet éppen azon jogokat élvez, melyeket a nagy; a nagyobb egyház ugyanannyi kötelességet teljesít, mint a kisebb, — többet csak annyiban, hogy ő van hivatva jó példával menni előre, neki kell lennie a vezérhajónak, melyet a többiek kövessenek a rend, a pontosság és törvényesség csendes vizein, s bizony ez esetben a kisebbek örömet követik és tisztelettel veszik körül! Ha a debreczeni egyház ily értelemben akar vezérkedni, — a mire értelmi és anyagi nagy ereje egyiránt képesíti, — örülni fog rajta az egész magyar ref. egyház, örülni fog első sorban az egyházmegye: de legyen meggyőződve, hogy ily vezérszerepre nem különváltan, hanem csak ezen — vagy más egyházmegye kebelében lehet hivatva!

Közgyűlésünk többi — s részben érdekes tárgyainak fel-
említését most elhagyva, hosszadalmasságomért t. Szerkesztő
úrnak s a t. olvasónak elnézését kérem. Most a felemlített
dolgok fontossága kívánta így, máskor majd rövidebb lesznek.

Y.

A joghallgatók legációba bocsáttatása.

A Debreczeni Protestáns Lap folyó évi 10-ik számában e lap szerkesztője egy cikket közöl a theologiai tanárkar nevében, melyben a joghallgatók legációba bocsátása mellett szállanak síkra. És pedig, mint a közlött cikkből kitűnik, egyrésztől azért, mert újra létesíteni óhajtják azt a régi jó viszonyt, mely az által a főiskola és a gyülekezetek közt fennállott; másrésztől pedig azért, mert szerintök „útnak erre az 1882. óta e tekintetben kifejtett viszonyok, komoly figyelemre méltatandó körülmények“. Azt hiszem, e cikk azért lett közölve, hogy bárki is hozzá szólhasson. Ha igen, Szerkesztő úr engedelmével bátorkodom én is hozzá szólani.

Előterjesztésekben hivatkozva az egyházkerületnek e téren már előbb tett intézkedéseire, elmondják az egyházkerülethez ez érdemben s azon időben tett beadványokban a más egyházkerületekben észlelt gyakorlatot. Elmondják, hogy Sárospatakon legációba bocsátják a ref. vallású joghallgatókat, s hogy Kolozsvárott legációba mennek, még nem is a ref. egyház testét képező tudományegyetem bölcsészethallgatói, sőt ugyanonnan joghallgatók is voltak; akkor — bizonyosan belátva azt, hogy az ilyen dolgok egy cseppet sem válnak díszére mai időben már a magyar ref. egyháznak — így kiált fel az összes tanárkar: „mi, bár szeretnők, nem merjük ajánlani, hogy joghallgatóink is részesíttessenek a legációba mehetés jótéteményében“.

Ez volt 1886., illetve 1888-ban, s ma már ugyanazon tanárikarnak egy része azt ajánlja a tanárkarok szíves megfontolásába, hogy a joghallgatók ismét bocsáttassanak legációba.

Itt önként merül fel a kérdés, indokolt-e a tanárkar eljárása, mely jelen felterjesztésével az eddig e téren tett intézkedések s gyakorlat megváltoztatását célozza. Indokolt-e az, hogy egy, a papi pályával úgy szelleme-, mint jellemével egészen ellentétes tudományszak hallgatói lelkészi, illetve katedrai szolgálatot teljesítsenek. Határozottan állíthatjuk, hogy nem. Hogy Sárospatakon is mennek a jogászok legációba, az elég hiba, s ha az, — egyházkerületünknek e téren nem föltétlenül szükséges követni, de hogy a kolozsvári egyetemről bölcsész, jogász is megy legációba, az már óriási hiba, s mindkét részről azt mutatja, hogy az idevonatkozó törvények iránt nem voltak kellő tisztelettel. Ha törvényt hozott a zsinat, azt azért hozta, hogy annak érvényt szerezve, a magyar ref. egyház tekintélyét emelje, s így azt sem Tiszáninnen, sem Erdélyben nem volna szabad figyelembe nem venni, s ahhoz nem alkalmazkodni. A zsinat kimondotta, hogy csak hittanhallgatók bocsáttatnak legációba, tehát nem volt és nem szabad ma sem jogászt, véleményem szerint, még kevésbé tanítóképezdei növendéket, vagy pláne gymnasiumi tanulót kiküldeni.

Lássuk, Debreczenben mivel indokolják ennek szükségességét?! Először, mint az előterjesztésből kitűnik s mint már fentebb is említettem, a polgárok legációba bocsátásával emelni akarják ez intézmény fontosságát, s újra létesíteni a jó viszonyt főiskola és a gyülekezetek között. Az elsőre véleményem az, hogy az, hogy a jogászok legátusokká lesznek, sohasem fogja ez intézmény fontosságát emelni. Nem pedig azért, mert ők egészen más téren és szellemben lévén nevelve, mint a hittanhallgatók, távolról sem ismerik azon eszközöket,

a melyek talán emelhetnék annak fontosságát. Nem pedig azért továbbá, mivel ez, mint nem szakpályájokhoz tartozó, csak olyan mellékes valami, néhány forintot szerző eszköz, s aztán, ha társaság van, múlatni s fitogtatni, hogy ők jogászok, tehát különben meg tudnak állani, mint a theologus. A mi pedig a korábbi jó viszonyoknak egyház és főiskola közötti visszaállítását illeti, ha az valahol csakugyan megrendült, véleményem szerint a jogászok legációba bocsátásával nem tudom, miképen lehet elérni. Kíváncsi vagyok rá.

De továbbá szerintem az sem teszi indokolttá a tanárkar benyújtott, illetve már életbe is léptetett ezen javaslatát, hogy megfogyott a hittanhallgatók száma, vagy éppen felére olvadt le. Lesz annyi legáció, a mennyi a theologusok száma. Higgye el t. Szerkesztő úr, egy cseppet sem fogják megérezni a hiányát a gyülekezetek a jogász vagy tanítóképezdei növendék, annnyival inkább a gymnasiumi tanulóktól került legátusoknak.

Azután meg, tessék elhinni, a nép sem rajong egyik után sem, annnyival kevésbé a jogász-legátus után, mivel tudja, hogy abból nem pap, hanem fiskális lesz. Így volt régebben az én időmben, s így lesz az újra. Azt se méltóztassék hinni, hogy ez — még a tanárkar által véleményezett feltételek betartása mellett is — hatással lenne az illetők egyháziasságára is. A tapasztalat éppen ellenkezőt mutat. A jótéteményt az édes anyától szívesen fogadják, de az életben lesznek egyháziatlannak, a vallási dolgok iránt hidegek, s a törvényszabta kötelemeik teljesítését is sokszor a legtöbben megtagadják.

A mi pedig szónoki képességök fejlesztését illeti, — engedelmet kérek, a szárny-próbálgatásra, tanulmányozásra sohasem engedném át a templomi szószéket. Tessék a jogakadémianak más eszközökről gondoskodni. Elég nagy Debreczen, ott van összpontosítva minden polgári hivatal, maholnap tán még királyi táblája is lesz. Tessék ezeknél valami úton-módon tanulni. Miért profanálnám én a templomi katedrát jogászszal, tanítóképezdei s gymnasiumi tanulóval?! Vagy a protestáns lelkészi pálya, illetve functió olyan valami, hogy arra az is képes, a ki azt sohasem tanulta?! Nagyon furesa felfogása az egyetemes papságnak. Egy orvosnövendék vagy technikus helyettesíthet-e egy ügyvédet vagy járásbíró?! Ha csizmánk elszakad, asztaloshoz viszszük-e? Bizony, a ki így helyettesítene, vagy így tenne, nagyot néznénk rajta s gondolnánk róla valamiit. Nálunk pedig végezhet papi teendőt bárki, ha el tud mondani egy predikációt.

Tudok rá esetet, hogy egy mívelt fiatal ember, mint katoná, egy karácsony alkalmával ismerőseit látogatni lerándulván Bécsből, éppen ebédre érkezett meg. Délután a kék baknadrágra fekete pantallont húz, nagy rokkot vesz magára s a hívek lelki épületére felmegy a katedrába s prédikál. Délig még baka, délután ígéhirdető. Vajjon nem profanálása-e az ilyen a mi templomi functióknak, s erős aláásója a papok, illetve vallásunk tekintélyének?!

Ma már mindenütt és mindenben szakember kell. Miért csak éppen a protestáns ígéhirdetés és istenitisztelelet végezhetésére nem!! Bizony sajnálni lehet, hogy e téren az eddig hiterős Debreczen is inog. Nincs ellene semmi kifogásom, hogy szegényebb joghallgatóknak a tanulás megkönnyíttessék, de ne a vallás, ne az istenitisztelelet megszegyenyítése által. Tessék a segélyezésnek más, életrevalóbb módját kitalálni.

Az elmondottak után én templomi szószékbe, istenitisztelelet végezésére — bármily pontosan tartassék is meg a tanár-

kar által előírt feltétel, jogászt semmi szín alatt, tanítóképezdei vagy gymnasiumi tanulót pedig annyival inkább nem bocsátanék, mivel azt semmi, de semmi vallásos élet, vagy lelki szükség nem kívánja. Szegény papok, hová sülyedtetek — kivált falun úgy-e? — hogy ezt legátus, még pedig jogász-legátussal kell pótoltatni, vagy talán, jobban mondva, feleleveníteni.

Végül sajnálatomat kell kifejezni a felett, hogy a tanárkar e beterjesztett javaslatának, már a közelgő husvét alkalmával életbe léptethetésére, mint e lapok idézett számában olvasható, püspök úr ő méltósága az engedélyt az egyház közgyűlés jóváhagyása reményében már meg is adta. Kár volt. A törvényt ő méltóságának is respektálnia kell. A zsinati törvények pedig még ma életben, érvényben vannak.

Ha eddig ellehetek az egyházak jogász-legátus nélkül, egy pár évig, míg a zsinat újlag intézkedhetik, bizonyára nem fogják hiányát érezni.

Tóth Dániel,
nagy-kolcsi lelkész.

Teljes készséggel kiadtam e cikket, mert mindig hódoltam az „audiatur et altera pars“ elvének. Óhajtottam volna azonban, hogy a nagy. cikkíró úr ne a pusztá negatív terén maradjon, hanem lehetőleg indokolja is elmondott véleményét. Tény az, hogy ma még a legtöbb helyen ragaszkodnak a legációi intézmény fentartásához; azt meg mindnyájan tudjuk, hogy bizony nem a vallásos élet elevenítésére állítottatt fel s ma sem arra áll fenn ez intézmény sem nálunk, sem más kerületeinkben. Én, megvallom, sokkal jobb véleményben vagyok joghallgató tanítványaink felől, mint a nagy. cikkíró úr, s az általam e sorok írásakor már elvégzett próbaszónoklatok még inkább meggyőztek jóvéleményem alaposága felől. Jó lélekkel, itt a nyilvánosság előtt mondom ugyanis, hogy a nevezett ifjaknál kivétel nélkül minden esetben komoly, jó-akarátú törekvést tapasztaltam; a szónoklásbeli esetleges fogyatkozásokat tehetségem szerint igyekeztem kipótolgatni, s nyugodtan bocsáttattam ki jelentkezett joghallgatóinkat legációba. Hogy ezen eljárás ellene van törvényeinknek, azt jól tudom én is; de hiszen indokolt munkálatunkban ezen szempont elől sem térünk ki, sőt épen főként erre tekintettel indokoltuk az új eljárás megkezdésére vonatkozó javaslatunkat. Döntsön ez ügyben egyházker. közgyűlésünk bölesesége!

Szerkesztő.

Nekrológ.

Koncz Lajos 1834—1890.

Kisújszállási középtanodánkat gyász érte. Márczius 17-én gyászlobogó lengett iskolaépületünk homlokzatán, búsan jelentve, hogy intézetünknek halottja van. E halott Koncz Lajos jeles tanárunk.

Született e derék férfiú Debreczenben, tanulmányait is az ottani alsóbb és felsőbb tanintézetekben végezte be jeles előmenetellel. Tanári hivatalát a hajdú-nánási középtanodában kezdte el, melyben 6 évig munkálkodott dícséretes sikerrel. Ezután a kisújszállási egyház választotta meg előljárói meleg ajánlása folytán középtanodájába tanárnak, itt közmegele-

désre 27 éven át nagy szorgalommal, kitartással és buzgalommal működött. Feledhetlen emléke él kegyeletesen tanítványai keblében.

Régibb rendszerünk szerint többször volt igazgató tanár, végre a három éves szakban is egyszer.

Tanári állásában a nagykunsági takarékpénztár megismervén szakképzettségét és tiszta szilárd jellemét, a felügyelő bizottság elnökének választotta, és e tekintetben is munkás, értelmes, helyes belátású, tiszta lelkű embernek mutatván magát, mindkét állásában tiszteletben, méltánylatban és elismerésben részesült.

Hogy egyházközségünk mennyire méltatta e férfiút, mutatja azon szép és kegyeletes határozata s tette, hogy az egész évi fizetése ki fog adatni, a helyettesítő tanárnak külön fizetést ad, temetési költségekre 60 frtot adott s koszorút tűzött koporsójára. Koszorút tettek még koporsójára tanártársai, iskolánk növendékei és volt helybeli tanítványai.

A elhunythoz méltó gyászimát és beszédet tartott nagy. Gulyás Lajos lelkész úr, a sírnál pedig Benő János igazgató tanár úr beszélt halottunk fölött.

Elhunyt 56 éves korában kínos szenvedés után márczius 16-án este 6 órakor, temetése volt 18-án d. u.

Gyászban kesergi hű és szerető neje Bereg Juliánna és 8 élő gyermeke.

Nyúgodjál csendesen tisztelve szeretett kartársam!
Béke lebegjen sirhalmodon!

Keszi Hajdú Lajos.

A Benő János igazgató tanár gyászbeszéde így hangzott:

Tisztelt gyászoló gyülekezet!

Az őszinte részvét és a honfiúi bánat érzelmétől áthatva nyitom meg ajkamat a sötét sír szélén, mely néhány perc múlva egy hosszabb életre hívatott nemes lélek földi maradványait fogja elrejtteni szemünk elől.

Részvételt szólalok fel, mert teljesen osztozom a gyászoló család leverő fájdalmában, melynek a boldogult feje, fentartója s mindene vala; honfiúi bánattal beszélek, mert jól tudom, hogy elhunyt kartársamban társadalmunk egy igazi puritán, ősi erkölcs-erőt, nemzeti nevelésügyünk lelkes bajnokát vesztette el, mi, tanártársai pedig egy igen tisztelt és szeretetre-méltó kartárs sírjánál vagyunk.

Közös gyászunknak tehát méltó oka van; de ha szememet a gyászoló tömött sorain végig hordozom, mégis némi vigasztalás hatja át lelkemet; mert látom, hogy e díszes gyülekezetet nem közönséges érdemeken alapuló tisztelet vezette ide, s mert meg vagyok győződve, hogy városunk közönségének színe-java e koporsónál oly embernek adja meg, szemében könyekkel, a végtisztességet, ki egész életét a nemzeti művelődés előmozdításának szentelte, s minden téren jó példájával járt embertársai előtt.

E koporsónál tehát még a közművelődés buzgó munkása iránt nyilvánuló tisztelet is tiszteletet érdemel, habár megérdemlett és méltó tisztelet is.

Mert a boldogultnak egész életében a tettek emberét látjuk magunk előtt, a ki egész multjával bebizonyította polgártársainak, hogy az embert nem az ősök száma s azok nemes levelei, hanem az életrevaló tevékenység teszi igazán emberré, s az igazi nemesség a nemes cselekvésben gyökerezik.

Nézzünk végig a boldogultnak életén. Nem találunk ott egyetlen sötét pontot sem, a mely miatt utódainak pirulniok kellene. Ő mindenütt a gyakorlati emberként jelenik meg előttünk. Vagy vizsgáljuk családi életét. S ha a családi kört a szülők lelki tükrének, gondolkodásuk, eszmekörük hű képmásának szeretjük tekinteni: akkor megboldogult tagtársunk életében a leggyöngédebb és leggondosabb férj és atya áll lelki szemeink előtt.

Ő egész családját úgyszólván saját képére teremtette, a melynek minden egyes tagja előtt életmódjukban a puritán egyszerűség és böles takarékoság, embertársaikkal szemben pedig a szegénység a legfőbb erény.

S a milyen volt magánéletében, úgy ismerték őt polgártársai a közéletben is. Tekintsünk csak szét e város különféle intézetei — és intézményeinek évkönyveiben: nem találunk azok között egyet sem, a melybe Konez Lajos tanárnak nevét a polgári bizalom, vagy a köztisztelet fel ne jegyezte volna. — Egyenes, egyszerű jelleme, kitartó szorgalma és értelmes munkája miatt minden gyülekezetben méltó helyet engedtek neki.

Kérdezzük meg továbbá kortársait és barátait, a kikkel régibb és szorosabb összeköttetésben állott, s ezek mindannyian azt fogják mondani, hogy Konez Lajos, kit most egy jó nő és egy népes, de nagyreményű család legnagyobb veszteségként sirat, minden időben a csendes és becsületes munkatárs, a kitartó szorgalom, az önmegtartóztatás, szóval a polgári erényeknek mintaképe vala, kinek a jó Isten minden tettét, minden lépését áldásaival halmozta el, s megadta érnie, hogy rögzös pályája végén 8 tagból álló szép családja körében nyugton várhatta végóráját s aggodalom nélkül tekinthetett a sír sötét éjjelébe.

Fenkölt gondolkozásával 33 éven át egészen tanári hivatásának élt, kezdetben a legszerényebb viszonyok között; s bár a tudomány és általános műveltség értékét sokoldalú és alapos ismereteinél fogva kellőleg tudta mérlegelni s méltó becsülésben részesítette is: még sem tartozott pályáján azon újabb nevelők közé, a kik korunk minden erkölcsi ferdeségeinek forrásául az emberek tudatlanságát s az emberi társadalom összes erkölcsi sebeinek egyedüli orvosául az általános műveltséget és az anyagi jólétet szokták tekinteni.

Jól tudta ő, hogy az anyagi jólét és szellemi képzettség nagy erkölcsi erővel ruházzák fel az embereket és sok helytelen dologtól szokták visszatartani; tapasztalta és hirdette azt is, hogy a dicső emberi természet olyan, mint a virág, mely, ha gondosan ápolják, önmagától is kifejlik tökéletesen s egész környezetét gyönyörrel, az erkölcsi fenség megnyugtató és felemelő érzetével ajándékozza meg: de arról is meg volt győződve, azt is önérettel hirdette, hogy az emberi természet e fenséges kifejlése, mely a vétkezes indulatokat békóba veri, a bűnös szenvedélyeken pedig uralkodni tud, vallás-erkölcsi alap nélkül még csak nem is képzelhető.

Épen azért mint egyházának rendíthetetlen híve és a szó szoros értelmében vallásos ember, egész tanítási rendszerét a vallás-erkölcsi nevelés és a gyakorlati munkásság alapelveire fektette s azon építette fel, hogy a társadalomnak nem csupán embereket, hanem keresztyén embereket adhasson át.

(Vége köv.)

K ü l f ö l d.

Delitzsch Ferencz.

(1813. febr. 23. — 1890. márcz. 4.)

A németországi egyetemeket s általában a tudományos theológiát a legutóbbi években igen súlyos veszteségek érték. Hoelemann, Wold-Schmidt, Kahnis, Lechler, Riehm, Alb. Ritschl, Baur, Hase és még többen, — egy egész tudós sereg, — rövid idő alatt tűntek el az élők sorából. De főként kijutott a gyászból a lipcsei nagyhirű egyetemnek, melynek tanárai ismét egy új sírhalom felett hullatják könyveiket, — hajh! „a vének megszűntek a kapuból és az ifjak az ő éneklésüktől“.

A kedves öreg, a forrón szeretett tanár és tanártárs, a jó családapa, a világhírű tudós theologus Delitzsch Ferencz, f. é. márcz. hó 4-ikén 77 éves korában lezárta szemeit a reggeli órákban, hogy ott a síron túl ama szebb világ reggelére ébredjen!

Tudományos pályáját szülőhelyén Lipcsében kezdte s ott végezte be is, közben (1846—1867.) Rostockban és Erlangenben is tanárkodván. Lapunk terjedelmére tekintettel ne foglalkozunk részletesebben élete körülményeivel; hanem mutassuk be rövid vonásokban a megboldogultat úgy, mint tanárt, tudóst és embert.

Midőn 1883. szeptemberben, mint leendő tanítványa jelentkeztem nála s előadván előtte szándékomat, hozzám a tudományos theologia tárgyaiból kérdéseket intézett, mindjárt föltűnt előttem ama szivesség, melylyel czéomat felkarolta s reávonatkozólag útasításokkal ellátott. De így tett ő mással is. Neki kétféle tanítványai voltak; a százak csak ott hallgatták az auditoriumban, de azok, kik előtt theol. professori katedra lebegett, lakszobáját is tanteremmé népesíték special tanulmányaik érdekében. Mindegyikönnöknek kiadta, hogy főkötelességünk beledolgozni magunkat a tudomány irodalmába, hogy mindent saját szemekkel lássunk és utána dolgozhassunk, hogy valamiképen fel ne üljünk a német theologiai irodalomban főként legújabbban gombamódra termő sokféle ötleteknek. Dolgozatokat íratott velünk s azokat gondosan meg is bírálta; s ha netalán megjegyzéseire észrevételt tenni bátorokdtunk, sohasem útasította vissza az övétől eltérő felfogásurkat sem az „zörög érzé“ hidegségével, sem a „jurare in verba magistri“ erőszakosságával. S ha aztán látta, hogy buzgó fáradozása sikert aratott egyik vagy másik tanítványánál, bizony, bizony a tanító öröme aligha nem mindig nagyobb volt, mint a tanítványé!

Nyilvános előadásai ott a tanszéken valóságos ünnepélyek voltak. A mint megjelent a teremben a különben nagyon kistermetű professor, komoly, de lelkesedést sugárzó arcvonásai rögtön elárulták, hogy tud is, szeret is tanítani. Nehéz volna megmondani, melyik áll közelebb szívéhez: tantárgya-é, vagy hallgatósága?! Egyenlően szerette mindkettőt s ez kölcsönözte előadásainak ama lebilincselő s magával ragadó varázst. Hangja rossz volt; de mert érzélem nélkül nem mondott soha egy szót sem, jó szíve húrjától némi kellemes zengzeteséget kapott. Tárgyait diktálta, de közbe-közbe részletes magyarázatokat adott szellemes, vidám megjegyzések kíséretében. Midőn azonban ragyogó szemeit behunyta s homlokát komor ránczokba szedte, mindjárt tudtuk, hogy most lelke mélyére

merült, hogy onnan valami új, mélységes gondolatnak drága gyöngyét hozza felszínre.

Különben jó lélekkel mondhatom, hogy a theol. professornak igazi mintaképe volt. Tudományos magaslaton kezelte tárgyait, de sohasem feledte, hogy hallgatói nem csak leendő tudósok, hanem leendő lelkészek is. Épen ezért a criticismus tudományos érdeke mellett arra is törekedett, hogy tanítványaiában felköltse az Írás iránt való lelkesült keresztyéni érdeklődést is, hogy azok ne csak bírál-gassák az isteni kijelentés ez ő sokmányaait, hanem szeressék is azokat, mint meggyőződés-szülte hitök fundamentomát s mint az ígéhirdetés gazdag kincsanyagát. Nem, ő nem azok közé a theol. professorok közé tartozott, kik felvont szemöldökkel pusztán tudákoskodnak, kik előtt az írás csak kritizálandó szöveg, kik saját tudós ötleteiktől nem látják a szövegben rejlő mély és boldogító vallásos gondolatot s kik épen ezért legtöbb tanítványaiknak csak „in futuram oblivionem” tanítanak. Mi Delitzschhez hasonló professorokat szeretnénk látni nemcsak az egyházak által fentartott theologiai akadémiákon, hanem az egyetemeken is, szerte a világon mindenütt! A theologia tudomány ugyan és annak is kell lennie mindenkör, — de azért theologia marad mindig!

Mint tudósról szólhatunk itt a megboldogultról legkevesebbet. Mert az ő e téren szerzett érdemeit önálló kötet feladata méltatni. Már maga az is hosszúra nyúlnék, ha nyomtatásban megjelent és több kiadást ért műveinek csak a címzeit sorolnók is fel. Kiváltképen exegeta volt s főképen ószövetségi. A sémi nyelvekkel erősen felkészülve s mint kitűnő hebraista, ki a Misná nyelvét és az új hébert is alaposan értette (ezért bírjuk ő tőle az újszövetségnek legjobb héber fordítását!) elsőrendű magyarázója volt az ótestamentomi íratoknak. De felölelte az egész bibliát is, sőt dolgozott a theologia minden, még gyakorlati ágában is, s ő, kinek költői lelkülete és tömört, képes irálya volt, kontár-műveket nem alkothatott itt sem. Egész élete végéig tanult és dolgozott. A kritika igazságainak nem hunyt szemet; bizonyítja ezt egyik legújabb kommentárjának bevezetése, melyben a modern „Pentateuch-kritiká”-ról így nyilatkozik (Neuer Comm. üb. die Genesis 1887. 35. lap): „Gott ist Gott der Wahrheit. Wahrheitsliche, Beugung unter den Zwang der Wahrheit, Darangabe traditioneller Ansichten, welche die Wahrheitsprobe nicht bestehen, ist eine heilige Pflicht, ein Stück der Gottesfurcht!” Mint tudós, valóban „ékessége és dicsősége” volt ő kollegáinak, a mint ezt koporsója felett Luthardt nyiltan ki is fejezte! S hogy aztán ő, mint az ószövetségnek buzgó művelője annyira szíven hordozta a zsidóságnak megtérítését, ezt épen úgy megértjük, mint azt, hogy ő, a sokat tanult és dolgozott tudós, többször szívósan ragaszkodott subjectiv felfogásához, főként egyes szentíráti helyek magyarázatánál. Utolsó műve, melynek utolsó nyomott ívét halála előtti napon vitték beteg ágyához, e címet viseli: „Messianische Weissagungen.”

S mint ember, az igaz keresztyén életét élte. Szerette családját s gyermekeinek magas neveltetéséről odaadólagon gondoskodott. Egyik fiát elsíratta, mint már képesített theol. professort, (Jánost, kinek főműve: Das Lehrsystem d. röm. Kirche. 1875.), de megnyugodott Isten akarátán, örömét találván másik fiában, Frigyesben, ki a lipesei egyetemen a sémi nyelvek s főként az aszsziriologia munkás professora. A fájó sóhajon kívül soha egy panaszt nem hallottam ajakáról korán elhunyt fia halála felett! S ha asztalához ültünk szerte a világ

minden részéből sok nyelvűek, vidám, élces jó kedv mögé rejté a tudóst és a komoly dolgokban izzadó professort. Szíve jóságát mutatta a virágok iránt való nagy szeretete is. Rendszeren egy-egy virággal ment még előadásra is. S egy virággal áll összefüggésben halála is. A sárga jáczint kedvéért Hollandiában és Harlemben járván, hideg tengeri fürdőt vett s ettől kezdve különben igen erős testszervezete napról-napra gyöngült. S most már kiszenvedett. De azért ő ott van hűséges Megváltója kebelén, kiért s kinek országáért oly sokat s oly híven fáradozott!

Jertek, kik őt nem ismerétek is, tegyétek le velem, egykori tanítványával, legalább emlékezetben, a kegyelet és szeretet és tisztelet koszorúját még be nem mohosult sírhalmára! Ő szeretetreméltó volt mint tanár, tiszteletre mint nagy tudós és kedves mint ember! Gyászoljuk meg, gyászoljuk meg Őt!

„... gyászoljuk meg! Tekintsük úgy, mint
A legnemesb halottat, kit valaha
A hamvederhez hírnök elkísért!”

Dicsőfi József.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. Iskolaügyi rovatunkban az országos tanári nyugdíjintézet ügyében való fölterjesztésünk elején az mondatik, hogy debreczeni főiskolai nyugdíjintézetünk alapja ezidőszert mintegy 160 ezer frtot tesz ki. A tényállás az, hogy 1888. június 30-án e nyugdíjintézet tőkéje 147,107 frt 58 kr volt, ehhez járul a 10,000 frtot képviselő angol alap évi 500 frt járadékával, s 1888. jun. 30. óta az elől nevezett tőke évi, több mint 7000 frt kamatja. A számítás tehát, hogy t. i. 160,000 frt körül áll nyugdíjintézetünk tőkéje, a minimális számítás alapján áll. Különben a főiskolai számadások teljes átvizsgálása vége felé közeleg, s akkor a legújabb adatok birtokában teljesen positiv számokat fogunk közölhetni.

Meghívó a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak a f. évi áprilishó 14-én d. u. 4 órakor Budapesten az ág. hitv. evang. főgymnasium dísztermében tartandó közgyűlésére. Tárgyai: Elnöki megnyitó. Titkári jelentés. Költségvetés megállapítása. A titkári és pénztárnoki állás betöltése. Indítványok. NB. A közgyűlésen az alapszabályok módosítására esetlegesen teendő indítványok csak tíz tagnak a megelőző ig. vál. üléshez írásban beadott előterjesztése folytán tárgyalhatók. (Alapsz. 24. §. e.) Budapest, 1890. márcz. 21. Az elnökség. — Előző napon d. u. 4 órakor az ev. ref. főgymnasium dísztermében igazgató választmányi gyűlés tartatik, mely a beadandó jelentésekkel és indítványokkal foglalkozik.

Félszázad a közügy szolgálatában. Az „Egyetértés” márcz. 23-iki számában olvassuk a következő érdekes egyházi hírt: A dunántúli ev. ref. egyházkerület most készül megünnepelni félszázados jubileumát annak, hogy világi főjegyzője Beöthy Zsigmond főrendiházi tag, nyug. kir. táblai tanácselnök egyházat szolgálja. A protestáns egyház református felében csak br. Vay Miklós koronaőrnek van hosszabb szolgálata az egyház körül. Beöthy Zsigmondot 1840-ben választotta meg aljegyző-
*

jévé a komáromi ev. ref. egyház. Beöthynek ezzel nyilott meg szép és munkás szerepe a protestáns autonómiában, hol másoldalú elfoglaltsága mellett az egyházjogi irodalmat is gazdagította. Egyházkerületének Léván tavaly tartott közgyűlésén pendítették meg a jubileum eszméjét, melynek valósításán most a gr. Gyürky Ábrahám elnöklete alatt kiküldött bizottság munkál serényen.

Károli Gáspár emléke. Ferenczy Imre aranyos-medgyesi segédlelkész úr közelebb 2 frt 20 krt küldött be hozzánk, mint egyháza intelligens tagjai között a síremlékre eszközölt gyűjtése eredményét. Gyűlt eddig nálunk a síremlékre 284 frt 04 kr, a szellemi emlékre 300 frt 51 kr, együtt 584 frt 55 kr, mely összeg takarékpénztárban kamatozik. Debreczen, 1890. márczius 27. Csiky Lajos.

Halálesetek. Gönyei P ó c s K á r o l y depr. ügyvéd s az Andaházi-Szilágyi intézet volt gondnoka élete 79-ik évében, f. hó 22-én elhunyt s 24-én eltemettetett. — Szerettünk volna hosszabb nekrológban megemlékezni az elhunyt férfiú érdemes tetteiben gazdag életéről, de kihull kezünkől a toll, ha méltatlan halálára gondolunk: a 79 éves öreg ember, súlyos betegségben különben is közel a halálhoz, öngyilkossá lett. Legyen nyugodt síri álma! — Egyházkerületünk vidéki gymnasiumait sorra látogatja a pusztulás, a halál szélvésze el-elragadván itt is, ott is egy tanerőt. Most közöljük egyiknek nekrolóját, s ímé már egy másik gyászlap érkezik hozzánk, melyben a m.-szigeti ev. ref. lyceum tanári kara szomorodott szívvel jelenti, hogy S á f r á n y P é t e r, a lelkiösmeretes és buzgó tanár, szeretett kartárs, életének 44-ik, tanári működésének 21-ik évében f. hó 23-án elhunyt. Hült tetemei f. hó 24-ikén d. u. 3 órakor temették el az ev. ref. egyház szertartása szerint. Legyen áldott emlékezte! — Ilyefalvi I n e z e J á n o s szászvárosi ev. ref. első pap, 18 éven át a szászvárosi ev. ref. kuún-tanoda tiszteletbeli tanára, a szászvárosi állami leányiskola gondnoksági tagja élete 66-ik, boldog házassága 38-ik, papi hivataloskodásának 39-ik évében folyó márcziushó 25-én reggeli 4 órakor, néhány napra terjedett szenvedés után meghalt s 27-én eltemettetett. A szeretet fájó emléke fog sírja felett örködni! Áldás poraira!

Középiszkolai oktatásügyünk. (Vége). Az érettségi vizsgálatokhoz kiküldött miniszteri biztosok és kormányképviselők értekezletének negyedik és ötödik ülését márczius 12. és 13-án dr. Klamarik János, miniszteri tanácsos elnöklete alatt tartották. Mindkét értekezlet az érettségi vizsgálat megtartásának módjával foglalkozott. Az írásbeli tételek megválasztásának kérdésénél azon óhaj nyilvánult, hogy a magyar nyelvből csak egy tétel adassék a tanulóknak s hogy a kormány buzdítson és támogasson oly magánvállalatot, mely a tanintézetek tájékoztatásául, az érettségi vizsgálaton való kidolgozásra alkalmas tételeknek egy bő gyűjteményét bocsátaná közre. Többen szószólói voltak a szóbeli vizsgálatokon adandó u. n. schédáknak, de az értekezlet többsége ez eljárást, mint az érettségi vizsgálat lényegének meg nem felelőt, el nem fogadta, valamint elvül kimondotta azt is, hogy a szóbeli vizsgálaton, az examinálás alkalmával az eddig dívó túlságos tanári vezetésnek és se-

gítségnek (u. n. szájbaadásnak) többé ne legyen helye s a tanuló lehetőleg saját erejére utalva feleljen, sőt kívánatos, hogy az önállóbb felelésnek az alsóbb osztályokban is több tér engedessék. Kívánatosnak jelezte az értekezlet, hogy a kormányképviselők kiküldetésénél eddig szokásban volt merev eljárás, mely szerint pl. reformátusok csak református középiszkolákhoz küldettek ki, jövőben kitégíttassék olyképen, hogy az illető kormányképviselő az összehasonlítás kedvéért a helyben levő állami vagy más felekezeti iskolákhoz is kirendelhető legyen (indítványozó Heinrich). A köztisztviselők minősítéséről szóló törvény esetleges revíziója alkalmával kívánatos volna azon alsóbb állások számát lejjebb szállítani, melyeknél eddig érettségi bizonyítványt követeltek, mert a jelenlegi állapot a követelmények színvonalát lesülyeszti, már pedig az érettségi vizsgálat első sorban az egyetemre való előkészítést tartja szem előtt. Az érettségi vizsgálat ismétlésére vonatkozó mostani eljárást a többség túlszigorúnak tartja s óhajtaná, hogy a vizsgálat másodszori ismétlése is meg legyen engedve (Hozzá szóoltak: Vécsey, Pauer, Csiky, Medvezky). Az értekezlet tagjainak egybehangzó tapasztalatai szerint a decemberi javítóvizsgálat, mint nagyon káros hatású, a lehetőség szerint meg volna szüntetendő. Nagy baj az is, hogy az érettségi vizsgálaton elbukott tanulók rendkívüli hallgatókul íratkoznak főiskolákra, s egy éven át sem középiszkolai, sem főiskolai tanulmányokkal becsületesen nem foglalkoznak. Az értekezlet felhívja a kormány figyelmét e visszasságokra s óhajta, hogy csak oly tanulóknak számíttassék be rendkívüli hallgató minőségében töltött évök, kik mind a másodszori érettségi vizsgálat alkalmával, mint egyetemi tanulmányaikat illetőleg nagy szorgalmukról adnak bizonyosságot. A többi felmerült kérdések közül még csak egyet említünk meg, azt t. i., hogy különösen az autonom felekezeti középiszkolák igazgatóinak hatásköre kiegészíttessék, s hogy a nevezett középiszkolák igazgatói ne, mint eddig, évről-évre vagy három évre, hanem a helyes adminisztráció érdekében, végleges minőségben alkalmaztassanak. (Heinrich, Csiky). A tárgyalások befejeztével az értekezlet az elnök fáradozását megköszöni s azon óhaját fejezi ki, hogy az ily értekezletek időről-időre, pl. 3 évi időközökben, megújíttassanak. Végül az elnök mondott köszönetet az értekezlet tagjainak szíves közreműködésükért.

Értesítés. Minthogy a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ szerkesztője azon válaszmot, melyet a dr. Kovács Ödöntől lapja 9. és 10. számában „Theologiai akadémiáink hiányai s azok orvoslásmódja“ czímen közölt cikkre vonatkozólag írtam, nem tartván azt elég tárgyilagosnak, visszaútasította: azon kényszerhelyzetbe jutottam, hogy válaszmot magam nyomassam ki. Kérem tehát azokat, a kik a vitatott ügy iránt érdeklődnek, kegyeskedjenek engem értesíteni e felől s én a legnagyobb készséggel fogom megküldeni számokra válaszmot egy-egy példányát. Kolozsvár, 1890. márcz. 24. Z o v á n y i J e n ő.

Szerk. posta. A közelebb beküldött husvétii cikkeket sajnálattal kénytelen vagyok mellőzni, mert már korábban elfogadtam kinyomatásra egyet.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**